

Д-р А. Лисенко.

D. 56

ЗАСПОКОЇЛОСЬ

драматичний нарис в одній дії і 2 відслонах.

Ціна 50 сот.

UKRAINIAN
DRAMATIC CLUB
KITCHENER ONT.
ЛЬВІВ, 1909.

Із „Загальної Друкарні“ у Львові.

PAULINE JOSEPH

PAULINE JOSEPH

PAULINE JOSEPH

PAULINE JOSEPH

Д-р А. Лисенко.

56

ЗАСПОКОЇЛОСЬ

драматичний нарис в 1 дії, 2 відслонах.

UKRAINIAN
DRAMATIC CLUB
KITCENER ONT.

Накладом Автора.
Заходом Миколи Голубця.
Львів, 1909.

Небозі моїй

Людмилі Старицькій-Черняхівській

присьвячую.

Львів, в серпни 1909.

十

1901

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1901

1901

ДІЄВІ ОСОБИ:

Василь Петрович Байдак — 55 літ ;
дуже заможний пан. Лічить себе правим.
Поважно говорить : о noblese oblige.

Катерина Васильовна — його жінка 45
літ ; нервова, полохлива, легка на сльози.

Маруся — їх дочка. Дівча дуже добре, сер-
дешне але ще дуже молоде — 20 літ.

Орися — своячка Байдака ; 24 літ, бувша
учителька в селі. Сиділа вже в Лукіянівці
(в тюрмі для політичних в'язнів) узята
Байдаком на поруки. Парційний чоловік.

Анатоль Миколаєвич Кононенко —
48 літ, земський начальник (дин з все-
могучих деспотів російських — уряд його
менше більше підходить під старостин-
ський, але о много більше необмежений).
Лічить себе октобристом. Швидко і шпарко

говорить підскакуючи. Собі на умі.

Г л і б — 25 літ } інтелігенти. Доводці експропріаторів.
 М і л и к — 28 літ }

М а к с и м — експропріатор з народа.

Х р и с т я — покоївка п. Байдаків.

Ч о л о в і ч е к — (кат) 35 літ, в пальтоті, служив в „Охранці“ (поліційний департамент); тепер в поліційного справника.

С п р а в н и к.

12—15 чоловіка експропріаторів з народа.

Стражники і поліцеї.

ДІЯ ПЕРША.

ЯВА І.

Сцена представляє багато убрану на кону кімнату. Три двері ; в кабінет до Байдака друга до покоїв, середна в передню. Василь Петрович швидко виходить якди біжучи з кабінета, а заним Анатолій Миколаєвич).

Василь Петрович. Боже! Боже!
Що я почув отсе від вас Анатолій Миколаєвич! Так он що значило те страшне полум'я, що стояло цілу ніч над Скибинцями... Злодії, убійці вони. Ви кажете, не тільки убили нещасного Семена Максимовича, а ще й все спалили, знищили... Ну як-жеж сьому так?... А економку?

Анатоль Миколаєвич (*похмуро*).
Економку, не чіпали.

Василь Петрович. А люди-ж, люди на селі! Наші тихі, сердешні хохлишки! Невже-ж не чули? Невже-ж не бачили? Не обороняли, не тушили пожежі?! О! ні, вони всі одним миром мазані з тими злодіями і убійцями! (*Лютує*). Так покайте-ж їх всіх, покайте швидче. Ставте шибениці, розстрілюйте; (*ходить швидче по кімнаті*) губернатору, справнику, дали вже знати? Чи йде вже військо?

Анатоль Миколаєвич. Вгамуйтеся, заспокойтесь дорогий Василь Петрович. Все, все вже зроблено. На село ідуть наші славні донці — козачки — карательная експедиція, з ними ідуть і губернатор і прокурор і всі власті. Жаль, жаль міні сердешного, жаль нашого лицаря Семена Максимовича. Вірний був стовп нашево дворянства, але позатим його економка і він трохи зарвав ся.

Василь Петрович. Як! що, що я чую від вас? Що ви говорите?! Він убитий і ще винен?! Може, що зразу зарубав грабіжника і не піддав ся і не згодив ся зразу віддавати грошей?

Анатоль Миколаєвич. Так, так, шановний Василь Петрович! Це дійсно! Але і з селянами він вже дуже круто поводив ся. От тітива й лопнула! Та бо й то ще треба

розміркувати, що він один, а їх було скільки? Бачиш, що не твоя сила, ну і пригнись, віддай гроші, а далі можна було і грабіжників половити і гроші вернуть!

Василь Петрович. Ні, я на це з Вами не згоден! Що-б ми вірні сини нашого Царя-батюшки йшли на умови з грабіжниками, розбійниками? Ніколи!

Анатоль Миколаєвич. Та то бачте цар-царем! Нехай йому добре й икнеть ся, а то тут видюча смерть підходить. Тай і подумаєш перш, ніж лізти на суперечу! Тай і грошей жаль!

Василь Петрович. Гроші пuste діло, Анатолій Миколаєвич! Ми, слуги царя нашого повинні мати і честь, гордость дворянську і не миритись зі злодіями, ні тіми слободами, що поналізали на нас. Ми самі тепер бачим до чого доводять оті слободи. Одна тільки шибилиця на всю державу, може тепер спасти нашу бідну Росію!

Анатоль Миколаєвич. Ну, покищо губернатор відправив донців на село задля успокоєня. О! Вони їх швидко заспокоюють! Ха! Ха! Ха! На одну хату мужика — по три донці. Ха! Ха! От і прибуток населенія після карательної експедиції (*еще сьмієть ся*).

Василь Петрович. Це вже паскудство! Вішайте, бийте, зсилайте в Сибір, а на паскудство не треба допускати війська!

Анатоль Миколаєвич. Е ні, не кажіть цього Василь Петрович! Треба знати психологію мужика. Він швидше на шибилицю полізе, аніж допустить безчестіє своє і жінки і доньки.

Василь Петрович. Про мене! — робіть що хочете, тільки швидче! Я не боюсь отих гайдамак-експропріаторів, погано тільки, що я учора одібрав 5 тисяч карбованців за бураки з Завода і не встиг їх одвезти до банку.

Анатоль Миколаєвич. Навіщо ви держите свої гроші в руских банках? Я давно вже всі перевів за кордон. Процент правда менчий, як у нас, але зате безпечнійше; в наших банках, хто тільки не хоче: і свої діректори, і оті, що прозивають ся тепер експропріаторами. Усі крадуть!

Василь Петрович (*сумно*). Прозиваєть ся могутной державой, а своїх власних грошей нікуди сховать. Це прямо раззор, грабіж з обох боків. Де поділось наше Самодержавіє? Православіє?

Анатоль Миколаєвич. До речі Василь Петрович! Православіє. А як у вас з попом? Який він у вас?

Василь Петрович (*рівнодушно*). Ви питаєтесь про мого попа на селі? Піп як піп усюди. Десницею грабує грошики та книші а шуйцей (лівою) — знов продає своїм парафіянам цїж самі сухарі. Здирник і — більш-нічого.

Анатоль Миколаєвич. Не кажіть цього шановний Василь Петрович! Піп тепер став силою на селі. Ми його обираємо в Думу, бо він добровольний сищик (жандарм) о всяких мечтаніях і сьмілих листах у своїх парафіян він повинен сейчас й донести начальству. Але треба і попа держати на добрих віжках. Приміром у мене на селі почав піп мимрити в церкві в дні свобод про багатого і бідного Лазаря, про якогось велблуда, що не пролізе в угольне вушко. Ну, сказано-нісенітницю верзе. На мене скоса поглядає, а за ним і мужвав в церкві уха порозвісила і дивить ся на мене як на того велблуда. Бачив я, що це не гаразд, що треба заспокоїти. Мерщій до станового, а з ним до попа тай почав йому відчитувати. Яке ви — кажу — маєте польное право сомущать отсих малих (мужи-

ків), а там далі все більш, та більш. Попа аж в піт вдарило. Потім за синка його-семінаря взяли схиски, протоколи, обом переписочку, книжечки забрали, а далі ручки до лопаток, тай гайда до губернатора, ну а там, звісне рішення — на 3 роки на прохладженіє до моржів, та тюленів. Попа єще налякав архиєреєм, що загоне на покуту до монастиря, так піп мій аж заболів з переляку, став тихий, а потім — одужав: приніс нову свою проповідь. Ну, там все вже було гаразд! „І властям придержашим, да повинуйте ся, і несть бо власть камо не од Бога, і єму-же честь — честь, і є-муже дань — дань!“ — Так любенько і тихо з разу стало, а люди (мужики) перестали згадувати і велблуда і бідного Лазаря. Супокійно стало.

Василь Петрович. До чого воно все доходить, Анатоль Миколаєвич. До чого ми дожились, що який небудь піп пускаєть ся в мечтаніє (політику).

Анатоль Миколаєвич. Іде на добре тепер. Уряд взяв вже віжки в руки, що розпустить було з переляку, а Дума буде наша, наша дворянська. Слободи потихеньки знищимо і збавимось від обіцянок. Хотіли бач

і без нас обійтись. Повибирали було професорів, докторишок, учителішек, одно слово — всяку інтелігентну омразь. Ні! Оближетесть! Без нас, ані цар ані уряд не може обійти ся, вони і ми — одна плоть, одна кость. Ми сила, а не наші голопузі ліберали! Ще й мужва в Думу! А зась! Твоє діло мужик — податі плати, начальство поважай, дворянство уважай,, а то, захотїлось ще престолом російським правити. Мужва репана! Ха! Ха! Ха!

Василь Петрович. Глядїть як-би і вас не шурнули, як це двух Дум. Не подивлять ся й на станових!

Анатоль Миколаєвич. Ні, нас не шурнуть; ми не перші! Ми як гончі песики прислухаємось все, що затрублять з верху, який там знак подадуть оттоді й ми заскавчимо і погонимо шпарко. А тепер будьте здорові Василь Петрович! Треба їхати міні на зустріч справнику й губернатору. Не жайтесть, та окружіть себе вірною сторожию. *(Хоче відійти)*.

Василь Петрович *(похмуро)*. Де-ж ця вірна сторожа? Де знайти її тепер? Мужик за копійку готов тебе й продати й зарізати

Анато́ль Миколаєвич. От і видно, що ви все по городам (містам) великим мешкаєте, та поза кордонам. Чого-ж ви й досі не виписали з Кавказа Черкесів, Інгушів на сторожу. От раз чудесний народ!! А злодії вже занадто такі, що здасть ся і сам себе украде! У мене на селі в один день не стало у людей ані птиці, ані овечки. Все, все покрали й пожерли. Звели двох коров, бичка. Селяне плачуть, ляментують, жалують ся міні як начальнику, але що-ж подію? Черкес на коника скочив, махнув нагаєм, поминай його — як звали — шукай вітра в поли, та ще й з пістоля стрельне. Чудесний народ!... А! (*грозить рукою*) захотіли слобод!? Отсе за ваші забастовочки (штрайки), отсе ваше переконанє з паном. Будете тепер й знати слободи!... Ну, ще раз бувайте міні здорові. (*Жме руку і швидко уходит в середню дверь*).

Василь Петрович. (*Один*). Поставите — каже — вірню сторожу,... селяне як на вовка дивлють ся, обминають, що-б лиш шапки не мняти. (*стукнено — іде до дверей в покої*). А тут ще й село далеко — не почують. Ох діла кепські! (*На зустріч відчиняють ся двері і входять Катерина Васильовна, Маруся і Орися*).

ЯВА II.

Катерина Васильовна, Василь Петрович, Маруся і Орися.

Катерина Васильовна *(до Василя Петровича)*. Хто се був у нас?

Василь Петрович. Приїздив Анатоль Миколаєвич, наш земський начальник. Дуже сумні вісти привіз. *(Сумний)*.

Катерина Васильовна. З якими? Ми чули від людей, та віри не няли. Не вже-ж цьому й правда, що вони кажуть? Кажуть щось страшне, неподібне...

Василь Петрович *(ще сумніше)*. Ні, все правда. Учора розбійники з десятьма селянами зі Скибинець убили бідного нашого Семена Максимовича, пограбували все й попалили. Весь наш губернський і повітовий уряд заворушив ся. Ідуть начальники а й сам губернатор. Не бійтесь за нас! Розбійники не осьмілять ся тепер на нас напасти.

Катерина Васильовна. Ох! Василь Петрович! Василь Петрович! Мудрий лях по шкоді! Як я і Маруся благали тебе не їхати на село в той небезпечний час! А краще їхати за кордон, на Рівієру, або хоча в Київі перебути. Все-ж там і війська

і начальства доста, а тут, що? Пустка! Не дай Бог?! Прийдуть і покликати нікого. Що з нами може бути! У мене в голові все мутить ся. *(Починає плакати, а далі омліло сідає на канапу).*

Маруся. Мамо! Вгамуйтеся! Тато правду казали, розбійники вже не посміють прийти, бо сам губернатор недалеко іде.

Василь Петрович. Я тебе прошу *(до Кашерини Васильовни)* заспокій ся, розбійники до нас не прийдуть, а якби і прийшли то вони жінок не чіпають. От і економку Семена Максимовича анї не поворухнули. Вони все грабують для „меншого брата“. *(з іронією)*. Ось знайшлись заступники за мужиком від неправди богатирів-дідичів. *(Обертаєть ся до Орисї)*. Це все твої старі приятелі мабуть, що сиділи в місті по тюрмам. Місто ваших мітінгів, пішли на шлях грабувань.

Орися. Я не розумію вас, про що ви кажете, про яких приятелів моїх?!

Василь Петрович. Як не розумієш? Ти-ж пройшла з ними цілу науку, цілу штуку, перш на мітінгах, а далі і в товаристві з тими розбійниками анархістами.

О р и с я. Ви дядю добре знаєте, що я ніколи не згожувалась з анархістами. Ви знаєте, за що мене було взято зі школи, де я ніколи ні взрослим а тим більш дітям не навчала грабіжи, або якого небудь знасилля над другим, а далі і те, що я не просила вас брати мене на поруки з тюрми.

В а с и л ь П е т р о в и ч. Е, ні моя голубко! Я ніколи не допущу, щоб моя рідна небога дворянська, та сиділа в тюрмі між бузувірами, подлими отродами, це-ж міні безчестіє.

О р и с я. Ох дядю! Як-би ви знали скільки там між тими бідними, подлими — як ви кажете отродом є добрих, чесних людей, з діточими чистими душами, котрі не можуть мирити ся і перенести нашої сьвітової неправди.

В а с и л ь П е т р о в и ч. А міні вже обридли такі орації! Тепер настав другий час. Треба кріпшу власть показати, вона заспокоїть всі болечі ваші, шибиницею на всю Россію. (*Обертаєть ся до Катерини Васильовни*). Катерино Васильовна, ну де-б захвати твої золоті і діамантові речі? Ходи за мною, поміркуємо.

Катерина Васильовна. Що ти почав знов мене лякати. Так до нас можуть вони прийти. Боже мій, Боже! *(Знов починає хлипати)*.

Василь Петрович. Береженого і Бог береже! А ти, кажу-ж тобі не жахайся. Все обійдеться ся. *(Бере її під руку, щось говорить і виходять обоє до кабінета)*.

ЯВА III.

Маруся і Оріся.

Маруся. Орісю — голубко! що з нами може бути? Чого чекати? Що буде? *(Жахається ся)*.

Оріся. Заспокійся Марусю. Я сама збентежена, але не потураю своїм нервам, не даю розпускатись.

Маруся. *(Якби про себе і в сторону)*. Невже-ж задля щастя людей, треба грабувати багатих? Невже-ж, криваві помсти, пожежі, все те, що діється у нас, принесе людям братерство, любов ближніх, неевже-ж не зробить з них тих звірюк, що перегризають одні другим горла? Невже-ж народ добуває

завше права свої через кров і стони жертв ворожих?

Орися. Бачиш Марусю! Кажуть — багато іде шляхів, а всі сходять ся в Риму. А Рим, це є велика тепер боротьба менших братів, нещасного пролетаряту, проти дуків-богатирів, буржуїв. Пролетарій жде, бідкує усюди все одно чи в царствах-государствах. Залізний молот бє і плющить бідноту а знайшлось немало вже й людий, котрі хочять змінити цей безбожний, безчеловічний закон. Змінити на другий сьвітлий і хороший і загального життя братів-людий. Вирвати треба награвлене дідами і передати його на загальну потребу.

Маруся. Я чула і читала про це. Я всею душею згоджуюсь на ці великі і сьвяті наміри і мрії. Але навіщо-ж тут кров? Навіщо убійства?

Орися. Вони убивають тільки супротивних, котрі перші підіймають оруже. От і Семена Максимовича вони вбили тільки тоді, як він кинув ся на безоружних селян, що прийшли до його і зарубав одного з них.

Маруся. *(Знову якби про себе)*. А богатирі наші, не вже-ж не зрозуміли й досі яку несуть вони страшну кару в самих себе? Не-

вже-ж вони не розуміють, що вони живуть як дикі люди-звіри між людьми-братами? Також отрута їх душ переходить і на дітей їх. Страшно жить нам молодим, страшно! Я згадую тов. Гліба, як виразно він промовляв! Я й досі чую його голос, бачу його обличчя, так і стоїть воно перед моїми очима!

Орися. Так ти пам'ятаєш тов. Гліба? А Милика, його друга не забула?

Маруся. Милика ти каже-ш? Ні, я ніколи не забуду! Які се були чудові часи Орисю, як вони обидва поучали нас молоденьких й нерозумних ще, всьому доброму, всьому хорошому. Як вони оберігали нас від всіх сьвітових неправд, і вели до розуміння, до розуміння любови к бідному й нещасному люду...

Орися. От Маруся! Її треба завше тямити про це. Треба відрізати у себе все гниле, всю панську жорстокість, всю шолоху, що обгорнула й нівечить людську душу.

Маруся. Орисю! Моя голубко! Так, правда, я все це розумію, але о . . . але . . . жаль своїх кривних, жаль своїх — тата, маму, і по правді кажучи, жаль тої роскоші, тих

примх, до котрих з малку звикла. Вони якомсь в другу сторону тягнуть, ці всі культурні обстави, що так ніжно обгорнюють нас, слабодушних. І не знаходить ся сили, вирватись з того панства-богачтва.

ЯВА ІV.

(Раптом вбігає покоївка Христя. З переляком, плачем і гвалтом).

Христя. Паночки-ж, паночки-ж мої...
 втікайте-ж мерщій, мерщій... в кухню
 найшла якась ціла юрба людей, поперевязувала всіх наших і кухаря і лакеїв і кучеря; всіх, всіх поперевязували! А тепер вже ідуть до вас у покої. Тікайте-ж голубоньки, тікайте! Попережуть вони всіх... помордують... Ледви я вискочила з кухні. Утекла од них. А один ще й сьміється капостний... Біжи, біжи — каже — небого, та оповісти панів, що гості приїхали, най зустрічають. *(Знов лементується)*... Ой лебедоньки-ж мої лебедоньки, ой голубоньки-ж голубоньки, щож це з нами вони заподіють?!... Пропали-ж наші голови!..
(Плаче ламаючи руки).

О р и с я. (*Обернувшись до них*). Нам нікуди втікати, ми й не побіжимо й тут зостаємося! (*Чутно десь гомін — наближаються*. — *Десь брязнуло скло, середна двер з шумом розчинається і входять*: Глїб, Милик, Максим і чоловік 12 хлопців. Глїб і Милик одягнені в спинчаки, українські сорочки й в високих чоботях. — Максим в чамарці підперезаний широким поясом. — Хлопці в свитках одні в сорочках, без чобіт — в постолах. У деяких дручки, великі патики, деякі мають пістолі-револьвери.

ЯВА V.

Глїб. (*Підіймає пістолю в гору*). Руки в верх! (*Оглядається навкруг себе усміхаючись*). Га... Га!... Тут тільки зісталось дві дівчини! Де-ж подівся сам пан? Заперся мабуть? Полохлива дворянська душа! (*Придивляється до Марусі і Орисі пильно*). Що се? Здається знайомі були? (*Підходить до них*).

О р и с я. Ми вас пізнали Глїб! І вашого товариша Милика! (*Милик підходить теж*). Нам тільки дивно, цей машкерад, що ви робите. На що ви пішли Глїб? Нам дивно, доси

дивно, що ви забули вже так швидко свої промови, свої слова, на наших спільних мітінгах? Деж та ваша мета, що ви так палко нас поучали? Невже-ж грабіжем, розбоєм це закінчилось? І далі нічого? І останеться ся кров, болото брудне, де ви з головою пірнете. От що зосталось од ваших сьвітлих промов. Ні! Не може бути цього! Вас підмінили. Ми з Марусею, не пізнаємо вас.

Г л і б. Тепер нема в нас часу мимрити з вами. Не той час настає. На засіліє дуків і богатирів, треба ставити й засіліє бідноти. От богатирі діждали того, що і цілими сотнями літ сіяли. Я цеє вам казав. *(Відходить од них і підходить до запертих дверей кабінета й стукає)*. Пане, пане, та виходьте бо мерщій. Відчиняйте бо! *(Усьміхається з іронією)*. Ми-ж не вбивать вас прийшли? Не стрибайте тільки в вікно, що-б часом куля нашого дозорця не зачіпила в ваше дворянське, біле тіло! Виходьте-ж, виходьте-ж! *(Двері відчиняють ся і виходить Василь Петвович, блідий але гордо й твердо виступає, піддержує руками зовсім уже зомлілу Катерину Васильовну, котра ледви виходить до канапки й падає як нежива)*.

ЯВА VI.

Тіж всі, Василь Петрович, Катерина Васильовна.

Василь Петрович. (*Гордо виступає наперед, до Гліба і Милика*). Хто ви? Хто так вривається в чужий дім, як ви? Яке право мали ви це робить?

Милик. (*Виступає наперед — іронічно*). Перепрошую шановного пана за нашу нечемність! Ми тільки прийшли по гроші, що пан отримав за бураки — 5 тисяч.

Василь Петрович. (*Палко*). Яке ви маєте право грабувати, одбирати мої власні гроші?

Милик. Знов перепрошую вельможного пана. Забули ми взяти тільки професора політичної економії. Чудовий був читець! Особливо зі слезою промовляв о сьвятості й сообственності (власності). А про те пане не турбуйтеся! Видайте нам ваші власні гроші, то ми й підемо.

Василь Петрович. Ви ще й насміхаєтесь? Кепкуєте? Як-то, ви засмієтесь гойдаючись на шибиниці?

Максим. (*Відпихаючи Милика і Гліба підходячи до Василя Петровича.*) Та годі вам теревені з ним розпускати! (*До Василя Петровича.*) Но давай судьчий син гроший швидче!

Милик. (*Обертаючись до Максима і хлопців.*) Най, потрівайте трохи! (*До Василя Петровича.*) Пане! Огляньте ся! Може в цю страшну годину для вас. ви згадаєте все своє несправедне життя між людьми? Згадаєте скільки награбували! Кілько накрали ви у трудящого люда! І яку малізну ми просим у вас, віддати тій нещасній бідноті, котру ви цілими роками обдирали і нищили! Оддайте-ж голодному і обдертому вами! Може в вашому камяному серці відкриеть ся джерело цілющої води любови і приязни до людей. Ми розбійники, грабителі, скажемо тоді, що ми помилились, що знайшлась таки й між панами добра й щира душа. Так пане! (*до Вас. Петр.*) Ми помилились! Ви оддасте ці гроші самовільно, без усякого засілля з нашої сторони.

Вас. Петр. (*в сторону.*) Це якийсь божевільний! Грабують, ніж держуть коло горла ще й проповіді читають (*обертаючись до всіх*): Гроший своїх я вам не віддам, це моя

власність, що хочу то й зроблю з ними! Хоч розірву їх на шматки, о ріжете, печіть мене, не віддам ні шелюга. *(На останні слова піднімається Катер. Вас. підходить до Вас. Петр. становить ся перед ним на коліна).*

К а т. В а с. Помилуй себе, помилуй нас нещасних! Віддай їм ці гроші, може вони змилюють ся й не убють нас.

М а р у с я й О р и с я *(теж підходять).* Таточку голубчику-дядю, не супереч ся з ними, віддай ці гроші!

О р и с я: Я вірю, я чую серцем, що вони беруть для нещасних, а не для себе!

В а с. П е т р. *(Підводить К. Васильовну).* Як тобі не сором, як ти забула хто ти, де-ж твоя гідність дворянська?

К а т. В а с. Є голубе Вас. Петр. Бог з нею, з тією пихою дворянською! На сьвіті нема кращого як жите! А ти-ж подиви ся, ти-ж один — скілько-ж їх?!

В а с. П е т р. *(до Марусі).* Тебе я теж не пізнаю Марусю, тистала якоюсь заступницею отсіх грабіжників, злодіїв, що я чую від своєї рідної доньки-дворянки?

М а к с и м *(до пана).* Ну, вже обридло! Мерщій! Віддай гроші, а то все одно — хло-

пці розшукають, знайдуть та те-ж поторощать у вас все. Вам жеж буде клопіт.

Деякі хлопці. Так! Так! Віддавайте, віддавайте, а то поторощимо всю мебіль. Віддавайте без суперечі; і нам краще, та й вам легше стане (*сміються*).

Вас. Петр. (*трохи відходить на бік кона*). Я один — а їх п'ятнацятьо. Порішать так як і бідного Семена Максимовича... (*ламає руки, довга павза — далі обертається до хлопців гордо*). Добре, я віддам вам мої власні гроші, але це зробило не ваше батьрство, але сльози моєї жінки і доньки.

Максим (*теж в сторону*). А може й те пане, що побачив — нас за багато, а ви один. Не даром жеж усюди кажуть про вас, що ви дуже розумний пан...

Вас. Петр. Гроші мої в кабінеті!

Гліб. От добре пане, що не суперечилися (*до хлопців*) Ідіть-же за паном, та стережіть його.

Максим: Треба буде перелічити ще гроші, бо пан дуже розумний, то може й москаля підвести!

Гліб. Ні! Цей не одурить! Він від своєї гордості мало не лопне! Більш на вовка подібний чим на лиса.

Хлоці. Ха! Ха! Ха! Настояща вовча натура! (Всі ідуть за Максимом з паном до кабінета а на кону остають ся: Катер. Васильовна лежить на канапі вся трясеть ся з переляку. Коло неї пораяють ся Маруся й Христя. Гліб стоїть коло дверей кабінета й прислухуєть ся що в ньому чинить ся. З правої сторони кона стоять Оріся й Милик).

ЯВА VII.

Оріся (до Милика). Милик, друже мій, ще раз питаю вас — невжеж це кінець вашим високим змогам.? Невжеж це тільки була ваша мета? Деж ваш сьвятий гнів на гнобительний державний уряд? І тепер все кінчаєть ся простою грабіжкою панків, банків, волосних кас і монопольок? А гроші мабудь не нароком опинять ся в ваших-же кишенях — заступників бідноти!

Милик (до Орісі). Моя найкрасша людино, що я тільки, зазнав коли! Не кажіть сього! Не нами це кінчить ся; прийдуть другі люди, прийдуть другі часи, і на новому ґрунті, чистому від сваволі дуків-буржуїв, виростуть і повстануть нові устрої нового життя

людей. А леж не тепер нас судить! Більше ми не могли терпіти! Усюди йде вбійство невинних. Людей катують, мордують, калічать, вішають. Солдат розжеврили в звірів, вони убивають рідних батьків, убивають рідну матір. Тюрми гниють від невольників! Сам цар наш, кривавий Микола заливав всю державу своєю кров'ю підданих. Стоїть сам в голові самих лютих убійців й посилає ще благословенє своє. Прапорі й значки, істінно русским людям-звір'ям. Не міг я більше терпіти хоч-т'яй би й сам не згожував ся на грабежі й убійства. Душа моя завше одверталась од всякого засілія. Що-ж було робити? (*закриває очі руками*).

Орися (*радісно вбійма його*). Милик, любий мій, тепер я зрозуміла вас! Ви кинулись під колеса страшної індійської богині Джагернавти! І ви не вірите в цьому, щоби вона могла вас спасти й других. А з вами-ж самими що-ж може бути?

Милик. Моя доля і черга Орися, незабаром надійде. Або шибениця, або куля з пістоля в серце, нічого більшого й не бачу. (*Сумно стоять, потім потихенько одходять в глиб кона взявшись за руки*).

ЯВА VIII.

Маруся (*відходить від матери й підходить до Гліба у дверий кабінета. До Гліба*). Мій тато вам мусить оддати гроші... а... я... я... прошу вас... возьміть й мої власні — невеличкі. Я вірю тільки одно, що ви знаєте, кому запомогти їми. (*віддає гроші*).

Гліб. Спасибіг вам за помогу, спасибіг за добре слово ваше. Чуле в вас серце, а для мене ваші гроші ціннійші стократь ціх, що ми силком беремо від дуків.

Маруся. От іще то! (*Зніма з себе хрест золотий*). Візьміть це — воно знадобить ся. А може коли небудь, в якунебудь хвилину, згадаєте і того, хто на хресті завіщав любити ворогів своїх.

Гліб. То що міг пережити й перестрадати Бог, то чоловік з горячою кровю, з живою душою, не може вже переносити. Не можемо й ми не противить ся злу. Ми не безплотні духи, котрим місце не на землі, де іде усюди, тільки одно засіліє. (*Бере її за руку*). А вжеж щиро дякую вам за вашу поміч, за ваше щире й чуле слово. (*Після цього, двері кабінета одчиняють ся, входить Вас. Петр. Максим і хлопці*).

ЯВА ІХ.

Максим (до Гліба). Ну гроші пан оддав вірно — не обманув. Ну, а тепер чи не пора і нам уже рушати пане отамане! І так не мало часу втратили.

Гліб. Так, так, рушаймож швидче! (Обертаєть ся до Вас. Петровича і до всіх його). Виж сидіть всі не більш пів години не рушимо, а там пораб вам і людей своїх на кухні порозпилити. (Всі тихо виходять в середню двер а на кону остаєть ся Василь Петр. і його сім'я.) Василь Петр. стоїть посеред кона Катер. Вос. на канані, Маруся обняла мати, Оріся-ж стоїть перед вікном і дивить ся пильно в темряву.

Вас. Петр. Тихо як стало, насьміялись, ограбили, проповідь одчитали і утікли. Здаєть ся кращеб убили мене. А сором який великий — сором! Деж та сила держави? Куди вона поділась? Деж моя сила і гордость дворянина, тяжко переживати таке безчестіє! (Сіда на лаву і плаче. За вікнами починаєть ся сперш тихий, а далі все міцнійшвій го мін. Чутно якісь крики: „Лови, лови, хапай... Віжками, віжками!...“ Далі починаєть ся стріль-

ня з пістоль. Гомін і гвалт наближається до середніх дверей. Вас. Петр. піднімається швидко, хапає лавку, щоб нею захищати свою сімю. Катер. Васил. упала на діл з канути. І тільки кричить: Помилосердуйтеся, не вбивайте, не вбивайте нас!... Маруся й Оріся успокоюють її, середня двер одчиняється і входять земський начальник Анатоль Миколаєвич, справник, десять чоловік стражників і чоловічок в гороховому пальто. Стражники волочать звязаного й дуже раненого в грудь Милика й кидають його на кон.

ЯВА Х.

Анат. Мик. (входить гордо й весело промовляє до всіх.) Не бійтеся, не бійтеся, все слава Богу покінчилось благополучно! От й головного ватажка схопили. (кидає пістоль недалеко положеного Малика). Бач падлец — п'ять куль випустив! А шоста ще в барабані! Треба було тобі шесту пустити в голову! Але подождемо. (Обертається до Василя Петровича). Від вас як я поїхав, зараз зустрів й пана справника, а вони от сюди кинулись за ціми грабіжниками. Так ми

от разом й повернули назад тай застукали оціх душегубів в вашому садку. Ну, пішла катавасія. Отсей *(показує на Милука)* душегуб, застрілив наших двох, ну не минуло й його, таки схопали й звязали. А ці другі товариші його відстрілювались і в темряві зникли-повтікали. Ну, ми й ціх піймаємо, гроші тільки жаль унесли з собою! Треба тільки узнати отцього душегуба, хто з них взяв гроші. Безпримінно треба йому буде зробити допросик з пристрастем. Щоб не відмовляв ся не могу знайством, *(обертаєть ся до справника.)* Пане справнику! На вашому місци яб не гаїв часу, тай тепер я кинув ся на колійову стацію. Там вони, там чекають якого небудь потяга, щоб розбіжась в ріжні сторони, як ті зайці. От ви там би їх й митю накрили.

Справник: Яй сам так думав *(до своїх стражників.)* Ну команда збирай швидче на станцію!

Анатоль Миколаєвич *(знова до справника.)* Тільки лишть міні цього чоловічка в гороховому пальто *(вказує.)* Він чудовий на допросики.

Справник. Хай буде й так, *(до стражників.)* Ну, гайда, гайда швидче! *(Обертаєть ся до справника.)*

ся до панів.) Тепер все вже заспокоїлось!
(Виходять.)

ЯВА XII.

Анатоль Миколаєвич (*показує Васильови Петр. на чоловічка в гороховому пальті.*) От, чудешний парніска, Вас. Петр. Ха! ха! ха (*сміяють ся.*) Учив ся і в Римі і в Варшаві, просто шельма, знає багато штук на допросики.

Чоловічок. Ваше благородіє! Прикажете, дак ми сей час будем спольнять (*показує на Милика.*)

Вас. Петр. (*підводить ся*) я в своїм домі Анат. Миколаєвич не позволю нікого катувати! (*показує на Милика.*) Везіть його в город, судіть його, швидче, вішайте його, а допросів я не позволю! Не наше це діло Анат. Миколаєвич!

Маруся! Таточку рідний мій! Таточку! Не позволяйте знущати ся, катувати! Дивіть ся він і так ледви дише!

Анатоль Миколаєвич (*усьміхається іронічно.*) О сердобольна Маруся Васильовна! Прикажете може його одвезти отцього

душегуба в больницу, приставити ще до його милосерну сестру, лікарів! Ха! ха! ха!

Орися (*підходить й становить ся ближше к Милику, якби захищає його.*) Ви не маєте права самовольно робить такі допросини, Анатолію Мик! У нас є ще суди: для розбійників, котрі покладуть і кару і казнь.

Анатоль Миколаєвич (*знов з іронією.*) О правах моїх, достойниша, Орися Андрієвна, не буду з вами перечитись. Ви їх мабуть гаразд виучили в лукіянівській тюрмі. Скажу тільки одно, що з хочу, то й буду робить з цім гайдамаком. Хоть на шматки його буду різати, а відізнаю таки у нього, хто схопив гроші у Вас. Петровича.

Василий Петрович. А чорт з ціми грішми! Не треба мені їх Анатоль Миколаєвич! Не потребаж міні їх! Не позволю я питок.

Анатоль Миколаєвич. От нове милосердіє! Деж ваші слова о твердій властї? Бариника мій тільки трошка піджарить підошви йому. А в Варшаві як він каже іще крутше бувало: вірйовками стискали голову: тоді й обявить ся й язик і все (*показує на Милика.*) І того що не було, і те розкаже!

Можна, правда і другі средства! (*маха чоловічку рукою і оба відходять в глиб кона і щось між собою з тиха проговорюють.*)

Милик. (*ледви піднімає ся й стиха промовляє.*) Води! Води! Все горить, пече в грудях! Води.

Анатоль Миколаєвич (*з глибини-з далека.*) От і сього не треба!

Катерина Васильовна. Ну, це не буде вже не по вашому, а по нашому Анат. Миколаєвич! (*Обертаєть ся до Орісі*) Оріся! Швидше налий склянху води й віднеси цьому бідоласі! Облий йому верета! (*Оріся підходить до нього.*)

Милик. (*до Орісі тихо.*) Оріся дівчина моя дорога!... Одного я тебе прошу,... одного благаю! Дай міні о той пістоль, що тут недалеко лежить! Там ще зостала ся одна куля! Я не могу оддати ся живим в руки цього звіря (*показує головою на Анат. Миколаєвича.*) Ти сама чула, що він міні готує! Я не могу перенести. ціх мук; товариші мої в місті за мною загинуть! Так нехай я один пропадаю! Бо я повинен був пропасти! Не вірив я ніколи що шлях, котрим я поступив, дасть щастя людям, серце оє, го-

лубко моя! Повір що так буде краще! ...Молю тебе, віддай міні отой пістоль!

Милик. Орисю, голубко моя, прошу тебе — молю тебе, підсунь отой пістоль, що лежить недалеко від тебе.

Орися. Що ти хочеш робити нещасний?!!

Милик. Орисю! Хибаж ти нечула, що нахваляв ся робити зі мною отой звір (*показує рукою на Анат. Микол. в глибині кона.*) Він жили наміряєть з мене тягнути, пекти підошви... Хибаж можна витерпіти ті муки, що вони почнуть робить? А! Товариші мої! Нащо їм пропадати! Я не видержу тих мук і потом, відкрию їх всіх... молю тебе дай мені померти своєю волею, а не від ката-звіря.

Орися (*ломає руки.*) Що я чую? Що я повинна зробити?!! Дати йому, найкращому для мене чоловікови смерть в його руки! Ні, це якесь божевільство!!! Я сама не знаю і не бачу нічого перед собою; нічого окрім страшної, темряви-пропасти... Він летить туди і мене тягне... Що-ж робити?!!

Милик (*трохи підводить ся і підіймаєть ся*) Орисю! молю тебе дай мені померти

від своєї руки, — не зрадити товаришів : висвободитись з рук ката... Орися! молю!...

Анатоль Миколаєвич. А! Підіймаєть ся наш грабіжник! Глядіть (*показує всім на Милика*) вже і воскрес! Ну, тепер можна-б було зараз тобі і допросик вчинити ха, ха, ха, ха, ха...

Орися (*почувши регіт Анат. Микол.*) швидко схоплює з столика пістоль і непомітно подає його в руки Милика. На бери, бери його! Пропала я, пропала на віки!...

Милик (*радісно підводить ся у весь ріст в руках його пістоль.*)

Анатоль Миколаєвич. Що се таке! Що сталося!? Як опинив ся в його руках пістоль?! Хто дав його? Боже! Яка моя необережність була, що я не заховав його! (*Кидаєть ся з чоловічком в гороховім пальші до милика, але оба відступають, побачивши, що Милик наводить, на них пістоль.*)

Милик. Ні!! стійте! не підходьте! а то буде Вам смерть зараз!... Зьвірі ненажерливи! всі, всі зьвірі, з своїи кровавим царем, з своїми кровавими урядниками російської держави!!! Що Ви робите з нещасною родиною?! Що Ви зробили з тихим покірним

народом?! Убійники Ви, а не ми! Мерзоти істинно російського союзу, Ви убиваєте не тільки тіло, Ви убиваєте і добиваєте душу руську! Чого Ви бажаєте?! Божевільні наживники з своїм царем? Не вже всі Ви не бачите, що і ми породились від Вашого загального гноблення, від Вашої наруги над всім сьвітлим і чесним, що буде і є ще в народі і буде жити завше в мирі, хочай-би Ви ще більш божеволіли і знущались над бідним, темним і поруганим народом. Все Ви урядники підводите під один молот і розплющуєте совість, честь і розум свого народу. А! ті нещасні піддані Вашого білого царя, що Ви з ними робите?! Як Ви з них нущаєтесь, робите погроми. Гнобителі!..-

Анатоль Миколаєвич. Ну, годі, годі проповіді відчитувать! Кидай мерщій пістоль, а не то як собаку скажену я тебе пристрелю! Я теж маю пістоль (*виймає з кешені пістоль*).

Милик. А і у тебе є пістоль. І ти думав, що я тооі живим дам ся в руки. Анархісти так не вмирають! Ні! Годі! Помираю я сам своєю волею, а від чого ти ніколи не зрозумієш мерзотна і підла душа! (*Швидко підставля до голови пістоль і застрелюєть*

ся. Дим, гук, вистріли, всі метушуть ся, кидають, всі кричать, а Милик здригнувти тихо пада на діл).

Анатоль Миколаєвич. Хто дав йому пістоль? Що я буду робити? Що я оповіщу губернатору? От нещасна подія!! і допроса не вчинив і гроші мабуть пропали!!!!... (Метушня з чоловічком в гороховім пальті, котрий щось непомітно вияснює і показує на Орися, а Анат. Мик. досадно відмахуєть ся рукою.

(Всі окрім їх підходять тихо до тіла Милика. Стоять понуро. Орися становить ся на коліна, цілує мертвого Милика в уста в голову, поправляє і голосно промовля:)

Орися: Спи тепер спокійно нещасний, любий мій.... Тобі не страшні вже стали ні муки ката, ні шибениця. Ти не зрадив своїх товаришів. Але-ж ти не міг пережити великого розладу в твоїй душі. Як-би не розривалось серце твоє повсечасно від загально-го знасиля і зневаги над народом, тебе відвертав шлях грабіжника, розбійника. Ти з болем серця вийшов на сей страшний і хибний шлях. Прощай-же, прощай мій світлий і ясний любимий... (Завіса поволи спадає. Всі становлять ся на колішки перед тілом Милика.)

ДІЯ ДРУГА.

Живий образ : Заспокоєнє.

В глибині сцени через мраку виявляєть ся велика каменниця-тюрма на 3 поверхи, з боку — вежі-башти. Всі вікна осмотрені великими кратами. В низу стоять перед брамою дві будки для жовнірів (вартових). Посеред сцени (кона) поставлена велика шибениця з мотузом і петлею, на котрім гойдаєть ся в савані фігура з листом великото паперу, на котрім написано великими буквами : „Свободи маніфеста 17 жовтня 1905 року“.

Під шибеницею держачись за шнур стоїть кат, одягнений в червону сорочку, з закованими рукавами, в аксамитових споднях, в чоботях-бутилках. Пика ката, червона, груба, очі вилуплені баньками, ніс картоплю, борода чорна, підстрижений кружочок : в одному усї сережка. Кат, взявшись в боки руками регочеть ся.

З права від ката, стоїть піп в камілавці, чорний епітрахіль з білими хрестами; правою рукою обняв хулігана-пяницю з дубчаком в одній руці і з фляшкою в другій. Піп указує хрестом хуліганови на маніфест 17 жовтня, що висить на шибениці. Хуліган же з значком на груді „істінно-русских“ людей, підняв палицю на маніфест.

З лїва від ката, стоїть жандармський офіцер, в своїм блакитнім уніформі, держить теж папір, де надруковано великими буквами: „Смертна кара, воєнно-польові суди, Охранка іде по провокаторів“. Поруч його стоїть в треугольці, з зеленим коміром з золотом, глистякуватий прокурор, на котрого убраню поставлено тисячі тисячі статій — статя 101, 102 і т. д. а на долі стоїть написано: „Каторга, засланє тюрми“.

Важне для Читалень ≡ і для усіх грамотних людей!

В Адміністрації „Народного Слова“ можна купити
отсі займаючі нові книжки:

„Трясене землі“ . Популярні виклади Володимира
Гериновича про всі прояви, склад-
ники і зміни землі. Є се незвичайно цінна книжочка, що
має на цілі наукові річи ширити між народом в популяр-
ній формі. Ціна 20 сот., з пересилкою почти 25 сот.

„Микола Джеря“ найзнаменитше ілюстроване
оповідане славного україн-
ського письменника Івана Нечуя-Левіцького.
В оповіданю з'ображена яркими красками доля украї-
нського панщиняного кріпака, та борба його з паном.
Там змальоване також жите бурлак по фабриках, та
жите рибалок над Лиманом і т. д. Оповідане незви-
чайно займаюче, окрашене численними ілю-
страціями і образками. Ціна брошури з поч-
товою пересилкою 2 корони.

„Казка про руського дуба“ . В дуже гарному
оповіданю обма-
льоване чудово жите руського народа, того великана-
дуба. Ціна 10 сотиків.

„Цариця і Весталька“, незвичайно займаюча повість французького писателя, Гі де Авеліна, з часів кровожадного імператора римського й гонителя християн, Нерона. Поганський сьвіт й християнський у повісти так з'ображені як чорна ніч й ясний, білий день. Сцени проймаючі до глибини душі. **Ціна 50 сот., з поштою 60 сот.**

„Пригоди Гука“, незвичайно займаюча повість того самого американського автора; описані різні пригоди з життя американських муринів і дурисьвітів, в двох томах, більше як 300 сторін друку. Ціна за обидва томи **1 К. 60 сот.** Поодинокий том по **80 сотиків.**

„Кровавий шлях“, дуже інтересна повість того самого автора. Повість з життя американського племені „Мормонів“ та местника-убійника, якого вислідив і зловив дивними заходами та пригодами тойже Шерльок Гольмс. Сторін 157. **Ціна 80 сотиків.**

„Страшна пімста“, знаменита й незвичайно займаюча повість славного писателя Н. В. Гоголя. **Ціна брошури з поштовою пересилкою 50 сот.**

„Князь і жебрак“, знаменита повість американського гумориста М. Твейна 183 сторін друку, коштує **1 Кор.**

„Замрачений сьвіт“, драматичний образ Миколи Курцеби з життя нашого народу на 4 дії. Надаєть ся дуже добре для аматорських представлень. **Ціна з пересилкою 50 сот.**

**„Нагінка на руську Церков і народність
колись а тепер“**. Агітаційна брошура, в якій
і старають ся знищити руський обряд, та спольщити
руський народ. **Ціна 10 сотиків.**

„Приятелі“, ілюстроване оповіданє з життя злодіїв,
славного російського писателя Горь-
кого. **Ціна 20 сотиків.**

„Про Воздух“. Популярні виклади Володимира
Гериновича про всі прояви, склад-
ники й зміни, які находять ся у воздуху. Є се незвичайно
цінна книжочка, що має на цілі наукові річи ширити
між народом в популярній формі. Сторін 64. **Ціна 30
сот., з поштою 35 сот.**

„Чотири дні Івана Гурдон“, оповіданє слав-
ного французького письменника, в яким мистецькою рукою змальова-
но чотири дні ідилічного життя молодого хлопця. Коли
читати ту книжочку, то здаєть ся, що ціла природа з
величчю красою говорить до тебе тисячними гло-
сами. Читаєш і годі начитати ся! **Ціна 25 сот., з по-
штою 30 сот.**

„Мітломахи“, незвичайно займаюча брошура писана
стихом. На цапський боляк, що під-
лотою й зрадою підкопує наш народний організм, ся
брошура є дуже добрим ліком. Наклад невеликий, тож
просимо спішитись з замовленнями. **Ціна 10 сот., з пер-
есилкою 13 сот. За одну корону 10 примірників
разом з оплатою почти.**

„Семен Палій **герой українського народу**“, ілюстроване оповідане з часів Козаччини. **Ціна 20 сотиків.**

„Острів **божевільних**“, сензаційне оповідане повістяра Конана Дойля. Описано знаменито і представлено живо страшних річних розбійників (піратів), які х вислідив і виловив на острові коло Лондона слашний поліційний агент Шерльок Гольмс. Стор. 106, 16⁰.
Ціна 45 сотиків.

Повисші книжки повинні без'услівно знаходитись в кожній читальняній бібліотеці, та в кожній руській хаті, де є письменна людина. Такої легкої а займаючої повістевой літератури у нас брак, а повисші книжки, якраз надають ся до читаня для найширших верств нашої людности.

Можна також замовляти книжки за „посліплатою“ т. є. в сей спосіб, що вишлеть ся книжки, а гроші за них треба зложити на почті при відборі книжок. В такий спосіб пересилка коштує дорожше.

Купуйте отже цікаві наші книжки!

Передплачуйте нашу часопись „НАРОДНЕ СЛОВО“, котрого передплата виносить місячно **тільки одну корону!** „Народне Слово“ є ілюстрованою часописею і виходить з повістевим додатком **три рази на тиждень.**

Поодинокі ціни книжок подані без оплати почти. При замовленях одної книжки більшої, на звичайну почтову пересилку треба долучити 10 сот., на дві 20 сот., на рекомендовану посилку о 25 сот. більше. На менші книжочки треба долучати по 3 і 5 сот. на пересилку.

Книжки висилають ся **тільки за попереднім надісланем належитости** за замовлені книжки і на оплату пошти.

Замовленя і грошеві посилки на книжки і на часопись просимо слати на адресу:

**Адміністрація „Народного Слова“,
Львів, вул. Академічна ч. 8.**

0.057